

הפולמוס על אודות הפטרות אחרי וקדושים בקביעות זח"ג

א. תיאור הרקע הכללי

תיקנו להפטיר בדברי נביאים אחרי קריאת התורה בשחרית, בימים טובים ובמנחת התעניות (לרוב העדות). הלכה זו מוזכרת במשנה (מגילה רפ"ג) ונפסקה בפוסקים (רמב"ם תפילה יב, ב, טוש"ע או"ח רפד א), ויש מן הראשונים שכתב שקריאת ההפטרה היא מתקנת עזרא (סי' המכריע סי' לא בשם ר"ת, ובספר הישר לר"ת קפ"ב איתא: מתקנת חכמים).

הענין שנבחר להיקרא כהפטרה הוא מעין מה שקראו בתורה, מענינה של הפרשה, מפרי' בראשית עד י"ז בתמוז. מכאן ואילך, וכן בשבתות מיוחדות שקוראים ל"מפטיר" בתורה שלא בפרשת השבוע (ומוציאים ספר שני או שלישי לקריאת "המפטיר"), קוראים לפי הזמן ולפי המאורע (המנהיג שבת סי' לג, טור או"ח תכ"ח). נקדים עוד, שבימי חכמי התלמוד לא היו ההפטרות סדורות, והפטירו בכל מקום בו רצו (האשכול, כס"מ תפלה יב, יב. וצ"ע במגילה ל: ובירוש' נדרים ו, ח וע"ש בקה"ע), בענין שהיה נראה להם שהוא מתייחס לפרשה (כס"מ שם) ולאחמ"כ נקבעו ההפטרות (האשכול שם), והן סדורות אצלנו לכל שבת ושבת (סי' העיתים, האשכול שם).

במשך הדורות נתחברו כמה וכמה רשימות הפטרות, מלאות או מקוצרות, והדבר בא לידי ביטוי בחילוקי המנהגים בכל עדות ישראל. עבודה מקיפה עשה הרב נתן פריד הי"ו (מ44) בטבלאותיו הערוכות באנציק' התלמודית סוף כרך י" (הפותח בערך "הפטרה").

ההפטרה מיועדת לכלל הציבור ואינה חובה למפטיר בלבד. במקומות בהם קוראים אותה בקול, אסור לדבר באמצע ויש להקשיב לה מתחילה, ועד סוף, ובמקומות בהם נהוג שכל אחד קוראה לעצמו, ג"כ מחוייב כל אחד לקראה עם הציבור על אלה ואלה לשתוק כשהמפטיר קורא את הברכות תחילה וסוף. למני' הגר"א קוראים ב"נביא" של קלף.

ב. הפטרות פרשות אחרי וקדושים – כללית

ברשימות ההפטרות למני' אשכ' נרשמו שתי הפטרות לשתי פרשות אלו ואין אחת מהן בלעדית לפרשה מסויימת. שתי ההפטרות הן:

א) ח ל א כ ב נ י כ ו ש י י פ אתם לי בני ישראל, נאם ה' (עמוס ט).

תתכח הפטרות "אחרי" ו"קדושים" בקביעות זח"ג "דבר בעתו"

(ב) "ויהי דבר ה' אלי לאמר. ואתה בן אדם התשפוט את עיר הדמים והודעתה את כל תועבותיה" (יחזקאל כב).

יש שרשמו לקרות את "כבני כושיים" בפרי אחרי ו"התשפוט" בפרי קדושים, ויש שרשמו לקרות את "התשפוט" בפרי אחרי ואת "כבני כושיים" בפרי קדושים. הכלל הוא שכששתי פרשות מחוברות מפטירים בהפטרות הפרשה השניה, כי היא מעין הקריאה שקראנו בה לאחרונה. הדבר מוסכם אצל רוב הפוסקים. ברם, כששתי פרשות אלו מחוברות, נחלקו הפוסקים כדת מה להפטיר. כלומר, איזו רשימה מהנ"ל עדיפה, האם זו הקובעת את "כבני כושיים" לקדושים או זו הקובעת לה את "התשפוט". לדעת הפוסקים שמפטירים בשל ראשונה, מתהפכות ה"יוצרות", ואין זה מנושא מאמרנו.

ג. מנהג הספרדים (וקהילות שאינן אשכנזיות)

בטרם נסביר מדוע זו שאלה נדירה ביותר, נפן נא למנהגי הספרדים, שגם אותם נזכיר בהמשך דברינו, להסתייע במו לצד אחד מן הצדדים.

בפרי אחרי רשומה הפטרת "התשפוט" (אצל הרמב"ם, האשכול, אבודרהם בשם "יש מפטירים" וכ"ה בחלק מחומשי אשכנז, בחומשי ספרד, תימן איטליה ורומניא) ואילו בפרי קדושים רשומה הפטרת "הלדרוש" (אצל רמב"ם* האשכול (רק בהוצאת רצב"א), אבודרהם חומשים למני ספרד, חב"ד, סי חיבור ברכות כת"י הסמינר נ'. מנהגים שונים באשכנז לפי חומשי ויניציאה רפ"ד*, שי"א* ועוד* חומשי תימן* ואיטליה*). היא מכונה כך עקב פתיחתה (יחזקאל כ, ב): "ויהי דבר ה' אלי לאמר. בן אדם דבר את זקני ישראל ואמרת אליהם, כה אמר ה' אלקים, הלדרוש אתי אתם באים..." (במנהגים שסומנו למעלה בכוכב* פותחים בפסי הראשון שבפרק: ויהי בשנה השביעית..., מאורע שאירע ב' באב, עיי להלן בלוח ב"דברי הימים" ליום זה). למעשה יכלה הפטרה זו להיקרא גם בשם "התשפוט" קמיתא, כי בפסי גי נאמר: התשפוט אותם, התשפוט בן אדם, את תועבות אבותם הודיעם".

ב"עתיים לבינה" (צויין מטה בסיי ח) כ': מני הספרי והאיטלייאני להפטיר ב'קדושים' "הלדרוש אותי אתם באים", וטעמם לפי שנמצא בה מנחת ישראל, וכן הדעת נוטה לפי מנהגם ביותר, לפי שסיום הפטרה זו הוא מענין התחלת פרי קדושים, וגם סיומה בטוב, לפי שהשבת היא אות בין ה' ובין ישראל.

בקרוב נוטרי מנהג זה לא התעוררה שאלה ולא נתגלעה מחלוקת מה להפטיר בשנה כגון זו ששתי הפרשות פנויות להפטרותיהן, כשם שלא נוצרה בעיה בשנים פשוטות בה נקראות אחרי וקדושים בשבת אחת. גם בשנים מעוברות, ואחת מהן

"דבר בעתו" הפטרות "אחרי" ו"קדושים" בקביעות זח"ג תתכט

"תפוסה" מעין המאורע, מפטירים בהפטרות המקורית של כל שבת שהפטרות פנויה.

להשלמת הענין נביא את דברי בעל "תיקון יששכר" הנוגעים לענין: איננו נוהגים בהפטרות "הלא כבני" כלל ולא ב"הודע את ירושלם", (אינה "התשפוט" וע"ל סי' ד), אלא ב'אחרי' "התשפוט התשפוט" ול'קדושים' "הלדרוש" ולפי מנהגם [=של האשכנז, המפטירים "כבני כושיים" ב'אחרי' ו"התשפוט" ב'קדושים'] ודאי טוב ויפה הוא מה שכן הם משנים כזו השבת מהמנהג בשבתות חיבור סדרים אחרים, הואיל ויש להם באותו שבת שתי הפטרות, הגון הוא להניח ממה שיש בה תזכרת תועבות ירושלם ולהפטיר באחרת מדאי שם במגילת... מעשה באדם אחד שהיה קורא... וכן כתוב מפורש בירושלמי שהתחיל להפטיר לפניו כן, אמר לו... ומצאו בו שמץ פיסול, ובירוש' מפורש שנמצא ממזר. ולפי מנהגנו [=הספי'] שהפטרות הסדר הראשון (=התשפוט) גם בשבת זו אין לנו שינוי מנהג. ואם תאמר, ואיך מפטירים בתועבות ירושלם, וכן הרמב"ם ז"ל כתבה בספרו הפטרה לצאלה שקמות... וי"ל אין הקפדה אלא בשיש אחרת עמה ושתייהן לפנינו שנפטיר באחת משתייהן, נניח משל תועבות ירושלם לכבודה ונפטיר באחרת, אמנם בשאין אלא היא לבדה, דמענין הסדר היא אין הקפדה ונפטיר בה ואין בכך כלום. ועוי"ל שאותו מעשה היה במקומו של ר"א, ר"ל, שהוא הוא שהם חכם אותו מקום ומנהיג אותו קהל על פיו, וזה עבר וחציף והפטיר כן מדעתו שלא מדעת המנהיג ר"א דאי שם בירוש' רא"א אין מפטירין ב"הודע את ירושלם" וכי... ולמנהגנו אין הפטרותנו בסדר השני "קדושים" אלא "הלדרוש" ונפטיר במחוברים בה כמנהג. כפי שכבר משתמע מתוך המאמר לפי מנהג העדות הללו (ספרדים, תימנים איטלקים) קוראים בכל פרשה את ההפטרות שלה ואין הפטרה אחת נדחית מפני חברתה, כפי שכותב ה"פרי חדש" (סי' תכ"ח): "זה (בדברי הרמ"א) למנהג אשכנזים, אבל מנהגנו דב'אחרי מות' קורין "התשפוט" וב'קדושים' קורין "הלדרוש" ואם הן מחוברות קורים במאי דסליק, דהוי "הלדרוש".

בק"ק קיימות עוד הפטרות אחרות לשבתות אלו, והמעין הנבון מופנה בזאת לעיין כאמור, ב"רשימת ההפטרות לשבתות השנה", שבסוף כרך י' של האנציק' התלמודית פרי מעשיו של הרב נתן פריד (מ44). ברשימה זו נעזרתי גם כדי לכלכל את צעדי בנתיבות מאמר זה.

ד. המקור להפטרות/לאי הפטרה ב"הודע את ירושלם".

שנינו במש' במס' מגילה ספ"ג (כה): ר' אליעזר אומר אין מפטירין ב"הודע את ירושלם" (את תועבותיה. פרשה היא ביחזקאל רש"י). בברייתא (תוספתא מגילה פ"ג המובאת בגמ' (כה): שנינו: "הודע את ירושלם את תועבותיה" נקרא ומתרגם.

תתל הפטרות "אחרי" ו"קדושים" בקביעות זח"ג "דבר בעתו"

פשיטא לאפוקי מדרי אליעזר, דתניא (מס' סופרים ט, יא) מעשה באדם אחד שהיה קורא למעלה מרי אליעזר "הודע את ירושלם את תועבותיה". אמר לו (ר"א): **עד שאתה בודק בתועבות ירושלם, צא ובודק בתועבות אמך**. בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול (פסחים ג:).

מהסוגיא משמע שהמעשה היה בקריאת הפטרה וכך מפורש בירושלמי (כאן) ובמסכי סופרים. ומבואר שהקפיצא **היה על הקריאה ולא על התרגום**, ומשי"כ בתוספתא (מגילה ג, יט) שהיה קורא ומתרגם, לאו דוקא התרגום גרם לקפידתו. ובאמת בתוספתא הנדמ"ח ע"פ כת"י (צוקרמ') לא נזכר תרגום כלל.

אין הלכה כרי אליעזר (פיהמ"ש לרמב"ם), והרמב"ם גופו (סוף אהבה בסדר ההפטרות) **קבע הפטרת הודע וגו' לפרשת שמות**, וכך פסקו הרי"ף והרא"ש וספר המאורות וריטב"א ור"ן ומאירי ואגודה. ואע"פ שאין הלכה כרי אליעזר, מכל מקום אותו אדם לא היה לו להפטיר במקומו של רבי אליעזר עד שישאל את פיו במה יפטיר (הרי"ן), ומי שאינו חולק כבוד לחכמים, פסול יש בו, ולפיכך בדקו וכו' (הריטב"א בשם מורי נר"ו). וא"כ הלכה פסוקה היא דלא כרי אליעזר ואין לחוש כלל מלהפטיר בפרשה דתועבות ירושלם שאין בכך חשש שמץ פסול וסכנה כלל, אלא יש כאן ענין מיוחד בחייו ובמקומו של ר' אליעזר משום כבוד חכם, ונראה שהוא ע"ד שאמרו בב"מ (פג:) מדחציף כולי האי ש"מ רשיעא הוא, ובמס' כלה וכן במסכי כלה רבתי (פ"ב) שמענו דעת ר' אליעזר: עז פנים וכו' ר' אליעזר אומר ממזר ר' יהושע וכו', וכך היה מעשה שם: זקנים יושבין וכו' זה שגלה ראשו ר' אליעזר אומר ממזר, ר' יהושע וכו', ונראה שיש כאן ג"כ דרך המופת מרי אליעזר, וכעין המופתים שמצינו (בב"מ נט:) ברי אליעזר בענין תנור שחתכו חוליות ונתן חול וכו' שרי אליעזר מטהר וחכמים מטמאין ואע"פ שהחרוב, אמת המים וכתלי בית המדרש הוכיחו כרי אליעזר, מסקנת הסוגיא שם "דלא בשמים היא" וכ"פ הרמב"ם (יסוה"ת ט, א), אבל לגוף הנידון אין חשש שמץ פסול וסכנה בהפטרה דפרשת תועבות ירושלם, ואדרבה, ההפטרה בפרשה זו הוא הוא קיום ההלכה, למרות שבמני האשכי ליכא כלל הפטרת "הודע את ירושלם", אך ביאור כוונת הגמ' יסוד גדול בהלכה גם למנהגו וכדלהלן (ביר"ה).

מלבד זה כותב ה"לבוש" (סי' תצ"ג) ומוכיח זאת באריכות שרי אליעזר התכוון דווקא ל"הודע את ירושלם" מפני שנאמר שם "אביך האמורי ואמך חתית", אבל הפטרת "התשפוט", "מה נשתנתה הפטרה בפרשה זו מיתר הפטרות שאנו קורין בשאר שבתות שיש בהם הרבה תוכחה ומוסר וכלימה, אדרבה, יכלמו מעוונותיהם וישובו" (לשון מחצה"ש סי' תכ"ח, בהביאו את תמצית דברי הלבוש). לפירושו של

"דבר בעתו" הפטרות "אחרי" ו"קדושים" בקביעות זח"ג תתלא

ה"לבוש" בדברי ר' אליעזר הסכים גם התוי"ט (בסוף מס' מגילה).

בשו"ת אג"מ (או"ח ל"ו) דן (לא בשנת זח"ג, אלא) בשנה רגילה כשהיה צריך להפטיר "הלא כבני" והשאלה היתה: "בהפטרות פ' קדושים כשברך כשהיה פתוח בהפטרות התשפוט ביחזקאל", איזו הפטרה לקרוא ואם צריך לברך עוד פעם אם לאו". מסקנת הגר"מ פיינשטיין היא שהקוראים בחומשים יש להם לקרוא את הפטרת "הלא כבני" בלי לברך עוד פעם, מפני שדעת המברך היתה בודאי על הפטרה זו, כי הפטרת "התשפוט" אינה מצויה וקוראים בה רק לעתים רחוקות מאוד, וכיון ששתי ההפטרות נמצאות באותו החומש, אפשר לפתוח ב"הלא כבני" ואין צורך לברך שוב. לעומת זה, הקוראים בנביאים הכתובים על קלף, אם ירצו לקרוא את הפטרת "הלא כבני" יצטרכו לסלק את ספר יחזקאל שהיה כבר פתוח ולהביא במקומו ספר תרי עשר, ואז יצטרכו לברך שנית, לכן יש להם לקרוא "התשפוט" השייכת ל'קדושים', ורק נדחית ע"פ רוב מפני "הלא כבני".

באג"מ מאריך להסביר שקריאת הפטרת "התשפוט" נדירה מאוד, ועל חלק מדבריו העירו מה שהעירו. ראה מטה. אפס כי ראוי לציין, שאינו נכנס לדיון באיזו יש להפטיר כששתיהן פנויות כי פשוט לו שיש לנהוג כרמ"א.

בהמשך דבריו דן באג"מ בסוגיא דמגילה הנ"ל, וסבור שלדעת ר"א אין להפטיר גם ב"התשפוט" ולא רק ב"הודע את ירושלם", אך אין הלכה כר' אליעזר. הוא דוחה את פירוש התוי"ט שר"א התכוון דוקא ל"הודע את ירושלם" משום שנאמר שם "אביך האמורי ואמך חתית" וכותב: "אבל לע"ד א"א לומר כן, דהא משמע מגמי שהוא ממה שהוא מגנה את ירושלם כפ"י הרע"ב, שהרי אמר לו עד שאתה בודק בתועבות ירושלם צא ובדוק בתועבות אמך, כדכתב התוי"ט עצמו שמשמע כן, וגם הרמב"ם מפרש כן בפירוש המשנה".

על כך מעיר רש"ס (ב"מוריה"): במחמכ"ת נראה שלא היה בידו ספר ה"לבוש" לעיין בו ולראות את המקור ממנו שאב התוי"ט. "הלבוש" (סי' תצ"ג) מאריך מאד כדי להוכיח שר"א קאי רק א"הודע" והמעין בדבריו ימצא תשובה מדוע השתמש ר"א בלשון "עד שאתה בודק בתועבות ירושלם". אציין כאן בקצרה את ראיות ה"לבוש". לאחר הבאת לשון המשנה והגמרא הוא כותב: "הרי בפ"י דע"כ לא פליגי רבנן ור"א התם אלא בהודע את ירושלם את תועבותיה שהיא ביחזקאל ט"ז ומסביר את ההבדל בין הפטרה זו להפטרות אחרות שיש בהן "תוכחות שהוכיחו בהן הנביאים את ישראל". מדבריו: "הרי בפ"י דע"כ לא פליגי... אלא בהודע", נראה שר"ל דאם ר"א התכוון לכל ההפטרות המזכירות את תועבות ירושלם, מדוע נקט דוקא הפטרה מיוחדת זו, היה לו לומר - "אין מפטירין בתועבות ירושלם" בצורה

תתלב הפטרות "אחרי" ו"קדושים" בקביעות זח"ג "דבר בעתו"

כללית, ראה נוספת: "ודיקא נמי דמשום כבוד יחוס ישראל היה מקפיד ר"א... שהרי כשגער בההוא גברא... גער בו ר"א ואמר עד שאתה בודק בתועבות ירושלם בדוק בתועבות אמך, ואי משום הזכרת מעשיהם הרעים גער בו היה לו לומר לו בגערותו צא ובדוק בתועבות מעשיך הרעים שיש בעצמך, תועבות אמו מה לו להזכיר, אלא על כרחך היינו טעמא משום שעיקר רוגזו וכעסו שהיה לו עליו היה מחמת שנגע בייחוס ישראל.

(אגב, מעניין הוא מהלך הויכוח בין ה"לבוש" לבין ה"מטה משה", שהדברים הנ"ל הם חלק ממנו. ספר ה"לבוש" על או"ח נדפס לראשונה בלובלין בשנת ש"ן. ספרו נתפשט מיד, ושנה אחרי כן, כשהדפיס ר' משה מפרעמיסלא תלמיד המהרש"ל את ספרו "מטה משה" (קראקא שצ"א), הוא כבר חולק על דברי ה"לבוש" שיש להפטיר "התשפוט" במחוברות, אם כי אין הוא מזכיר אותו במפורש: "וכתבתי זאת (שיש להפטיר "הלא כבני" במחוברות) לאפוקי דעת חכם אחד שכי בספרו, נדפס מחדש, כי מנהג טעות הוא". בשנת שס"ג הדפיס "הלבוש" את ספרו מחדש ושם הוא מוסיף את דברי תשובתו ל"מטה משה": "הראו לי ספר א' נדפס מקרוב ושמו מטה משה... ומסיק שם שיפטירו ב "כבני כושיים" כשהם כפולים... וז"ל "וכתבתי זאת לאפוקי דעת חכם אחד שכתב בספרו נדפס מחדש...". עכ"ל. והנה להיות כי ראיתי דבריו אלה מגיעים אלי, עצור במלך לא אוכל, ואראה לו טעותו הגדול שטועה בפשט הגמרא..."). [רש"ס].

רש"ס ממשיך ומשיג: גם לא ירדתי לסוף דעתו בדחותו את דברי התוי"ט בבאור דעת ר"א, וסובר שר"א התכוון לכל ההפטרות המזכירות את תועבות ירושלים, ומוסיף: "וגם הרמב"ם מפרש כן בפירוש המשנה". אדרבה הרמב"ם כותב בקצרה: "וטעם ר"א הוא כבוד לירושלם ולישראל", מהוספת המלה "ולישראל" נלע"ד בעליל שכוונת הרמב"ם לפרש שטעם ר"א הוא מפני שיש בהפטרות "הודע" משום "נגיעה בכבוד יחוס ישראל" כפי שפירשו ה"לבוש" והתוי"ט, ואפילו לפירוש הרע"ב שכתב: "משום יקרא דירושלם" ולא הוסיף "ישראל" אין הכרח לומר שהוא מפרש את טעם ר"א משום הזכרת עוונות, כי באותה הפטרה נאמר: "הודע את ירושלם את תועבותיה, ואמרת כה אמר ה' א לירושלם, מכוותיך ומולדותיך מארץ הכנעני אבין האמורי ואמך חתית", ולא נאמר "הודע את ישראל את תועבותיו". גם מדברי "המאירי" במס' מגילה, במשנה: "ור"א אומר אין מפטירין בהודע מפני כבוד ישראל", ובגמרא "הודע את ירושלים נקרא ומתרגם ואין חוששין לכבוד ישראל" - ואינו מזכיר את ירושלם - נראה ברור שהוא מפרש את טעם ר"א משום יחוס ישראל. גם ר' יהונתן הכהן מלונגיל וה"נמוקי יוסף", הזכירו בפירושם רק "כבוד ישראל" גם ב"שושנים לדוד" לר' דוד פרדו (דבריו מובאים ב"לקוטים" שנדפסו על גליון משניות "ווילנא") מדקדק מדברי רש"י שגם הוא מפרש

"דבר בעתו" הפטרות "אחרי" ו"קדושים" בקביעות זח"ג תתלג

את טעמו של ר"א משום יחוס ישראל.

והוא מסכם: מכל הראשונים שפירשו את דברי ר"א נראה כי ר"א התכוון דוקא להפטרה זו משום שיש בה "נגיעה בכבוד יחוס ישראל", כפי שמבאר זאת ה"לבוש" גם הראשונים שכתבו שבמחבורות קוראים "חלא כבני" ודוחים את הפטרת "התשפוט" מפני ש"מזכרת מתועבות ירושלם", אין מזכירים כלל את דברי ר"א, ואין מדבריהם שום ראייה שפירשו את דברי ר"א על כל ההפטרות שיש בהן הזכרת עוונות, ואפילו מדברי ה"מטה משה" המביא את דברי ר"א והמעשה המובא בגמרא כאסמכתא למנהג זה, אין הכרח לומר שהוא מפרש את דבריו כן. ואכמ"ל. ועיי' ב"מלאכת שלמה" ו"תפארת ישראל" (סוף מגילה) וברש"י (שם כה).

במכתבו (מ"ט*) אלי מתנה רש"ס את צערו שלא עלה בדעתו להציע לפני הגרמ"פ זצ"ל את הדברים בשעתם, וכפי שרבים וטובים אמרו לו לאחמ"כ, אם היה עושה כן, בודאי היה זוכה לקבל תשובתו לדבריו. עכ"ד.

נעיר כי רש"י (ב, ג) השיב על השגת רש"ס, כי מדעת הרמב"ם ועוד פוסקים, שפסקו דלא כרבי אליעזר וכן שבסדר ההפטרות של הרמב"ם, נמצאת לכן גם הפטרת "הודע את ירושלם" וגם הפטרת "התשפוט" לפי 'אחרי' אין ראייה [לדין], כי מנהגי ההפטרות לבני אשכנז נסתעפו ונקבעו שלא כסדר ההפטרות של הרמב"ם, ואנו איננו מפטירין "הודע את ירושלם" בפרי' 'שמות', ומטעם ברור וגלוי, כדי שלא לזלזל בכבוד ירושלם. ומטעם זה איננו מפטירים "התשפוט" לפי 'אחרי', וכב"ח והגמ"א שלא כלבוש, וממילא צריך לחול כלל זה, שאיננו מפטירים בגנות ירושלם, ב"הודע", גם על "התשפוט" המזכירה תועבות ירושלם. שלא כהלבוש שהטעם הוא משום פגם ביחוס אבות, אלא כמרדכי והרמ"א בדרכי משה, והמטה משה והגר"ש קלוגר, שהטעם הוא שהפי' "התשפוט" מדברת מתועבות ירושלם.

ה. נדירותה של הקביעות המצריכה פתרון לבקיה.

נפן עתה למני' האשכנזים. רוב הפוסקים, מראשוני האחרונים עד אחרוני זמננו, סבורים שהפטרת "כבני כושיים" שייכת לפרי' 'אחרי' להללו מנויים בסי' בפל"ש עמי קיד העי' מב. עליהם ניתן להוסיף: מנהגי פיורדא, (פיורדא תקכ"ז), דברי קהלות, מני' פפד"מ (הוא זה המו' ביוס"א המוזכר שם) <.

על שייכותה לפרי' זו, כי הלבוש (סו"ס תצ"ג): מפני שבזו הפרשה הזהירה התורה כמעשה ארץ מצרים לא תעשו וכו' וכתוב ולא תקיא ארץ אתכם בטמאכם וגו' ובימי עמוס עשו כמעשה הכושיים שהם אחיהם של מצרים, דכתיב ובני חם כוש ומצרים וגו', ובא הנביא והוכיח על זה שאם לא ישובו תקיא ארץ אותם, דכתיב

והניעותי בכל הגויים את בית ישראל כאשר ינוע בכברה וגו', ובס' מטעמים עמ' 142 כ': על כי כתוב בה ושבתני את שבות עמי וגו' וכתוב בפ' זו כי ביום הזה יכפר עליכם וגו', ובהפטרה זו מדבר בנחמה לישראל.

לפי"ז נשאר הפט' "חתשפוט" ל'קדושים' (וכ"ה ברמזי הרוקח, ובחומשי פפדי"מ, ליסא, פוזן, ברלין, ועוד), ולמעשה זהו מני חרמ"א (דרכי משה).
השנה - לאחר הפסקה של 24 שנים - פנויות שתי הפרשיות 'אחרי' ו'קדושים' ואפשר איפוא, לקרוא בכל אחת מהן את הפטרת המקורית מקרה שהוא נדיר ביותר.

הסיבה לכך היא, כי שתיהן מחוברות בכל השנים הפשוטות. בכל השנים המעוברות הן נפרדות, אך אעפ"כ, מתוך שבע ה"קביעות" של שנים מעוברות, רק בקביעות של "זח"ג" הן פנויות, כי באחרות הן "תפוסות" בגין שבת-הגדול, שבת ר"ח אייר, או "מחר חדש" דאייר. וכדלהלן: בשש הקביעות האחרות - בשני מקרים (הש"ג ו"הח"א") חלה 'אחרי' בשבת הגדול וקוראים בה את הפטרת "וערב" (לפי המנהג להפטיר בשה"ג "וערב" ללא הבדל בין שה"ג סתם לשה"ג החל בערב פסח). בשני מקרים אחרים ("זש"ה ו"בח"ה") חלה 'קדושים' בר"ח אייר וקוראים בה את הפטרת שבת ר"ח "חשמים כסאי" ובשני המקרים הנותרים ("בש"ז ו"גכ"ז") חלה 'קדושים' בערב ר"ח אייר (ובחול 'אחרי' בגלל אחרון של פסח) וקוראים בה הפטרת "מחר חדש".

התוצאה היא, שבכל השנים הפשוטות, וברובן הגדול של השנים המעוברות קוראים רק הפטרה אחת מתוך שתי הפטרות 'אחרי' ו'קדושים'.

ב-125 השנים האחרונות חלה קביעות זו 9 פעמים בלבד. בשנים: תרל"ב, תרל"ה, תרס"ב, תרע"ט, תש"ג, תש"ו, תש"ל, תשל"ג, תשנ"ז. להלן יחול כך בשנים: תשפ"ד, תת"א, תתכ"ח, תתל"א, תתנ"ח, תתע"ט, תתפ"ב, תתק"ט, תתקכ"ו, תתק"ץ, תתקנ"ג, תתקע"ז, תתק"ף.

לפי מני פפד"מ המקורי ב"נוהג כצאן יוסף", דברי קהלות, קונט' "זכרון חנוך", לרי חנוך פייזט שובאך (פפד"מ תרפ"ב) וכך מנהג ביהכ"נ "עדת ישראל" (בבית-הרפואה "מעניי הישועה") ב"ב, אין הפטרת 'קדושים' נדירה עד כדי כך, כי בשבת הגדול מפטירים הפטרת פרי השבוע (ר' מעלה בשבת-הגדול), ואם חלה בה פרי 'אחרי' מפטירים בה "חלא כבני כושיים", וב'קדושים' מפטירים 'חתשפוט'.

אגב, בשו"ת אג"מ (אריח אי לו) כ': וקביעות זח"ג במעוברת הוא דבר שאינו מצוי, שיש שמודמן אחת לפ"ז ואחת לפ"א ואחת לפ"ד וגם אחת למ"ד שנה, אף שלפעמים רחוקות אירע גם אחת לשלש שנים. עכ"ד.

"דבר בעתו" הפטרות "אחרי" ו"קדושים" בקביעות זח"ג תתלה

לכאוי יש להעיר אחת למיד שנה אינו מדויק, האפשרות הרחוקה ביותר בין זח"ג לזח"ג היא כ"ז שנה (כמו שהיה בין תרל"ה לתרס"ב). [וכן בין תת"א לתתכ"ח. 620] נראה שנתחלף בזה בקביעות זש"ת, שם יכול להיות הפרש של מ"ד שנה כתקופתנו בין תרצב לתשלז. (רש"ס ב"מורית", שנה ב', חובי ה, אייר תש"ל). ברם, לאמתו של דבר אירע כך פעמיים באלף הששי: אחת משנת קמא עד קפת (ראה בטבלה שבסוף ספר אבדורהם ובלוח עברי לאלף שנה של הר"ר רחמים שר שלום) והשניה משנה שפת עד תלב (ראה בלוח שם). ואולם לא תהיה עוד הפסקה כה גדולה באלף הששי, לפי הלוחות שבידינו, ואף כי בטבלה שבטור או"ח (סיי תכח) מופיעה הפסקה של מח שנה בין זח"ג לזח"ג, גם בין שנת תתפב לשנת תתקכו, טעויות רבות נפלו בטבלה זו, והלוחות שבימינו מבוססים על הטבלה שבפר"ח סיי תכח, ושם מופיע שגם שנת תתקט היא זח"ג מעוברת, ולפיכך אין ביניהם אלא כ"ז שנה. כפי הנראה טעות המעיר הנ"ל נבעה מהסתכלות בטבלה שבפר"ח הנ"ל, שבה אין אלא משנת תקיא (בפלי"ש עמי קיד העי מא). על מ"ש בשו"ת אגרות משה הנ"ל "קביעות זח"ג במעוברת" יש להעיר, שכל קביעות זח"ג תיתכן רק בשנה מעוברת ולא בשנה פשוטה. על מה שציין רק חמש הפסקות בין זח"ג לזח"ג (ג, כ"א, כ"ד כ"ז ומ"ד שנים) יש להעיר שהיו גם הפסקות של עשר שנים: לג - מג, רפ - רצ. כן היו ויהיו הפסקות של יז שנים, כמצויין מעלה (שם).

המנהג המקובל הוא שבכל המקרים שבהם מפטירים רק הפטרה אחת, קוראים את הפטרת "חלא כבני כושיים", כפי שכותב הרמ"א (או"ח סיי תכ"ח סע"ח): "וכשקוראין שתי פרשיות מפטירין באחרונה, מלבד באחרי מות וקדושים שמפטירין חלא כבני כושיים שהיא הפטרת א"מ. ה"משנה ברורה" מנמק: "מפני שהפטרת פרשה שניה ("התשפוט") מזכרת מתועבות ירושלם וכותב בשם ה"אחרונים" שמנהג זה נתפשט בכל קהלות ישראל, למרות שה"לבוש" חולק על הרמ"א. כמ"כ מוסיף המ"ב בשם הגהות רעק"א (שם), שגם אם 'אחרי' חלה בער"ח (בחז"ל בשנים "בש"ז" ו"גכ"ז") מפטירים ב'קדושים' 'חלא כבני'. למרות שאין המ"ב אומר זאת, ברור שה"ה כשאחרי' חלה בשבה"ג, לנוהגים להפטיר "וערב" (וכ"ה בתשוי הג"ר אהרן פרסבורגר, אב"ד בוניאד הי"ד, ב"בית ישראל" השלם ח', עמי צה. 384 בשם בן המחבר, חמיו הגהצ"ר בונם יואל טויסיג אדמו"ר ממטרסדורף שליט"א). המקרה שיקדושים' חלה בשבת ר"ח לא מוזכר במ"ב כי לדעתו הפטרת "חלא כבני" שייכת ל'אחרי' וא"כ פשיטא שקוראים אז הפטרה זו.

מקור הדברים ב"מרדכי" מסי מגילה (סיי תתל"א): "ובמנהגים מצאתי כל פרשיות הסמוכות מפטירין הפטרה של אחרונה חוץ מאחרי מות וקדושים שאז מפטירין 'חלא כבני כושיים' שהיא הפטרה של פרשה ראשונה, מפני שההפטרה של פרשה שניה מזכרת מתועבות ירושלם, בעקבות ה"מרדכי" הלכו רבי יצחק

תתלו הפטרות "אחרי" ו"קדושים" בקביעות זה"ג "דבר בעתו"

אייזיק טירנא ב"ספר המנהגים" וה"מהרי"ל" בספרו, רבותיהם של בני אשכנז וקובעי מנהגיהם. כאמור, ה"לבוש" (או"ח סי' תצ"ג) חולק על הרמ"א ולדעתו יש להפטיר בשל פרשה שניה, דהיינו "התשפוט". הב"ח (סי' תכ"ח) מציין שהמנהג הוא כדעת הרמ"א, וכך גם נקבע ע"י כל הפוסקים מאז ועד היום (מטה משה סי' תנ"ד, מג"א סי' תכ"ח סק"י, שלחן עצי שטים דה"ח, יוסף אומץ, תקון יששכר ח"א שע"א א"ז וא"ר קצש"ע, מ"ב) לקרוא "חלא כבני כושיים" ולדחות מפניה את ה"תשפוט" (ועי' ביר"ה קמא עמ' רל-א).

בסי' לקט הקמח החדש (ח"ג, קונט' תומר דבורה עמ' כ"ג) מביא בשם ספר לשון חכמים שבמקום שאין מנהג יעשו כהלבוש. ונראה שזו הוראה מנוגדת למשי"כ האחרונים והמ"ב שנתפשט המנהג בכל הקהלות כרמ"א, שבכלל לשון זה להנהיג כן בכל מקום שכן עיקר המנהג הראוי, ואע"פ שבפרי"ח כ"כ דבמקום שאין מנהג יעשו כלבוש, הר"ז משום שהפרי"ח חולק על הרמ"א והאחרונים, וכתב הטעם דאין הלכה כר' אליעזר, אמנם אנן נקטינן כרמ"א והאחרונים. ובביאור הגר"א כתב המקור לרמ"א ממס' מגילה כה: ולכאוי כוונתו דאע"ג דאין הלכה כר' אליעזר, ולכן כשהן נפרדות מפטירין בה, מ"מ כשהן מחוברות מוטב שלא להפטיר בה לחוש למעשה באדם אחד וכו', המבואר בגמ' שם. אמנם כבר נתבאר לעיל שבכלל ההלכה דלא כר' אליעזר שלא לחוש למעשה כלל וההפטרות בפרשה זו הוא הוא קיום ההלכה. ונראה לבאר לפי שבשתי פרשיות מחוברות דעלמא נחלקו הראשונים איזו הפטרות יש לקרוא, ולכו"ע אפשר לקרות באחת משתי הפטרות, וכל הנידון רק לכתחילה, וכמו שנתבאר (שם עמ' רכ"ח) לפיכך בפרשיות מחוברות דעלמא מנהגנו להפטיר בשניה מטעם כל דהו דסליק מיניה, וב'אחרי מות קדושים' מנהגנו להפטיר ב'חלא כבני כושיים" אף שהיא הראשונה מטעם כל דהו שהיא הפטרות דנחמתא (ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת וגו') ולא ב'תשפוט", שיש בה מתועבות ירושלם, ומצינו חומר פרשה דתועבות ירושלם עד כדי כך שהיה בזה נידון, והוה אמינא שאין להפטיר בזה כלל, לולא הכרעת ההלכה דלא כר' אליעזר (ביר"ה קמא עמ' רכ"ט - ר"ל).

למעשה, היינו יכולים לחיודע מה הפטירו בבתכ"נ באירופה בשנים הנדירות בהן חלה קביעות זו ע"פ הערות לחידושי תורה או הצבת החידושים, שנאמרו על הפטרות אלו. לדוגמא: קסתי אחדים מהם, ואע"פ שאין ראיה מוחלטת לדבר, זכר לדבר, ותן לחכם ויחכם עוד.

(א) ב"משך חכמה" ובחתי"ס יש חידוש ב'חלא כבני', אחרי פרי' 'קדושים' אך יתכן שאמרם בשנה פשוטה (שנת תקצ"א המצויינת בחתי"ס אכן היתה פשוטה).

(ב) ב'חרי בשמים" (החק"ר שכנא מנעמירוב, ברדיציב תרמ"ז), יש דברי תורה

"דבר בעתו" הפטרות "אחרי" ו"קדושים" בקביעות זח"ג תתלז

ב"התשפוט" אחר פרי 'קדושים'.

ג) ב"תורי זח"ב" (ההקיר בנימין מזאלושיץ, מוהליב תקע"ו) יש דברי תורה ב"התשפוט" אחר פרי 'אחרי'.

ד) ב"אור פני משה" (פשוורסק) נדפס בס"פ 'קדושים': "הפטרות פרי' קדושים חלא כבני כושיים אתם לי", ויש דבר תורה ארוך.

ו. מחלוקת חמנהגים המשולשת (והמרובעת, כהנהגה)

אע"פ שבשנה בהן שתיהן מחוברות לא מצאנו שנוהגים כלבש, להפטיר בשניה, הרי שבשנה כגון זו, ששתיהן פנויות להפטרותיהן (המקוריות) לכאורה יש להניח כמושכל ראשון, להפטיר ב'אחרי' "חלא כבני" וב'קדושים' "התשפוט", שהרי גם הלבוש מודה לכך (וכל טענתו היא רק שבשנים ששתיהן מחוברות, יש להפטיר בשניה (ובמקרה זה היא "התשפוט") כפי שנוהגים בכל שתי פרשיות מחוברות ולא בראשונה כהכרעת הרמ"א (שהיא במקרה זה "חלא כבני").

לעומת זאת מובא בהקדמת מנהגים לר"י אייזיק טירנא שיש מהפכים וקוראים ב'אחרי' "התשפוט" וב'קדושים' "חלא כבני כושיים". וכ"כ בלקט יושר שכ"ג רבו ב' תרומה"ד ולכן נדפס בחומשים אחדים. גם הלבוש הביא שיטה זו, וצווח כלרוביה שהיא נובעת מטעות מדפיסי החומשים, ומה שנקטו לומר שהוא מנהג יוצא מן הכלל (כשיאחרי' ו'קדושים' מחוברות מפטירים בשל 'אחרי'), היא רק כדי לתקן טעותם שסברו ש"התשפוט" שייכת ל'אחרי' ו"כבני כושיים" ל'קדושים', ועל כך אמרו שכשהן מחוברות מפטירין בשל 'אחרי', שהיא "התשפוט", אבל באמת "כבני כושיים" שייכת ל'אחרי' ו"התשפוט" ל'קדושים', וכשהן מחוברות מפטירין באחרונה, ב"התשפוט" של קדושים ככל המחברות, לשיטתו. ואין כל חילוק בין כשהן מחוברות לבין יתר הפרשות המחברות, שכולן מפטירים בשל אחרונה.

חילוף ההפטרות בנוסח זה מצוי בקצת חומשים לנוסח אשכנז (ורי השערה להלן סו"ס ח), ואף נדד לחלק מחומשים בנוסח ספרד, שהדפיסו גם הפטרות "אשכנזיות". ודאי שהיה בהם עירוב פרשיות והנחיות לא ברורות. נציין, למשל, את "סדר הפטרות של חמשה חומשי תורה" (קאזאבלנקה תש"ד): הפטרות 'אחרי' - "התשפוט" כמני האשכי ללא הערה, אך בתוך ההפטרה עצמה אחר פס' טז (רי' להלן ס"י יג) רשום: "כאן מסיימים הספרדים" (!!!). הפטרות 'קדושים' - "חלא כבני", ללא הערה. ושוב: הפטרות 'קדושים' כמני הספרדים - "הלדווש".

עדות מקויימת למנהג שנהגו כן בחו"ל, כי חגר"ש זבליצקי שליט"א (באגרתו

תתלח הפטרות "אחרי" ו"קדושים" בקביעות זח"ג "דבר בעתו"

המתפרסמת כאן) בשם **הרי"ד סולובייצ'יק זצ"ל** שבליטא שבשנה כזו הפטירו פעמים **"כבני כושיים"** (כמני שלישי דלהלן) ולא הפטירו **"התשפוט"** כלל. קיימת עוד הנהגה רביעית, כפי שנברר להלן: מפטירים **"הלא כבני כושיים"** ב"אחרי" ואילו ב"קדושים" מפטירים **"הלדרוש"**, כספרדים.

ז. תשובות הגר"ש קלוגר והגר"מ פיינשטיין זצ"ל,

ומכלל דבריהם אתה למד.

פסק יחודי מהקצה אל הקצה אנו מוצאים אצל הגר"ש קלוגר זצ"ל (ספר החיים תכ"ח). השאלה היתה, שהצבור קרא ב'אחרי' את הפטרת **"התשפוט"** ועל כך ענה: הפטרת **"חלכ"ב"** שייכת ל'אחרי' והפטרת **"התשפוט"** ל'קדושים'. וא"כ אף אם הצבור עשה כדעת הלבוש להפטיר אז (באחרי) **"התשפוט"** מכל מקום בשביל זה אין לעזוב בפרשת **'קדושים'**, העיקר כדעת רוב הפוסקים להפטיר **"התשפוט"**, ואין זה תרתי דסתרי אהדדי, דבכמה הפטרות מפטירין שתי פעמים: כגון **"רני ושמחי"** ב'שבת חנוכה' ובפרשת **'בהעלותך'** **"עניה סוערה"** בפרשת **'נח'** ובנחמתא, והיינו אם שייכת לענינא, יכול להפטיר קפיטל אחד שתי פעמים". הרי פסק להפטיר פעמיים שבת אחר שבת בהפטרות **"התשפוט"** ולמד זאת מקריאת הפטרה מסויימת פעמים במרחקי זמן מסויימים. למעשה היה יכול ללמוד זאת ישירות הפטרת **"פקדתי"** שמפטירים אותה בירושלים (מוקפות) בשתי שבתות זא"ז, בפר' **"זכור"** ובשבת **שו"פ**. ר' על כך **בלוח תשנ"ד** (עמ' תקנט).

הגר"ש קלוגר גופו, שדא ביה נרגא בעצם קריאת **"התשפוט"** אשר ביחזקאל כ"ב, היינו התשפוט התשפוט את עיר הדמים והודעתה את כל תועבותיה, "ולולא דמסתפינא, הייתי אומר דהמרדכי מיירי מקפיטל כי ביחזקאל: **התשפוט בן אדם** וגוי (היא הפטרת **"הלדרוש"** שעסקנו בה מעלה, וכינינוה **"התשפוט"** קמיתא) דדוקא על תועבות ירושלם הקפיד ר' אליעזר, כיון שהיא מדברת בגנות ירושלם ובאמת ירושלם אין לה פשע. דמה פשעה הוא, מה שישראל חטאו? ולכך כשבא לדבר בתועבות ירושלם ותולה בה הקלקלה, אין ראוי לזלזל בכבודה ולכך בין ט"ז ביחזקאל (הודע) בין כ"ב ביחזקאל (התשפוט) תולה הקלקול בירושלם, אבל כאן בקפיטל כי מדבר מתועבות ישראל עצמם, כיון שהם פשעו באמת ולא חסו על כבודם והם לא חסו על עצמם, אין ראוי לחוס עליהם. וזה **"התשפוט"** ראוי להפטיר" **◇** למעשה היא הפטרת הרמב"ם, ובחומשים רשום לפניה: **כמנהג האיטאליינים וחספרדים**. (ורי עוד מעלה) ומסר לי אחד מיקירי ירושלם והוא ממוצא פולין המרכזית, שאמנם כך נהגו בפולין המרכזית שבפרשת **'אחרי'** הפטירו **חלכ"ב** (או

"דבר בעתו" הפטרות "אחרי" ו"קדושים" בקביעות זח"ג תתלט

שהיתה פרשת 'אחרי' ערב ר"ח והפטירו "מחר חודש" ובפרשת 'קדושים' הפטירו ביחזקאל כ' והתחילו מהפסוק "באו אנשים מזקני ישראל". וכך נוהגים הם ב"שטיבלך" שלהם גם בירושלם. כנראה נמשכו בהנהגת הפטרה זו, לא רק משום שנרשם בחומשים לפי מנהגי הספרדים והם חשבו את עצמם כחסידים-ספרדים, המעדיפים נוסח ספרדים, אלא, נהגו כדעת המטה משה (ח"ד תנ"ד) האומר: הואיל ויש באותה שבת שתי הפטרות, הגון הוא להניח ממה שיש בה הזכרת תועבות ירושלם ולהפטיר באחרת" (רש"י ב, ב).

רש"י (שם) מסיק מכל הנ"ל, כי נראה לכל עין בוחנת, שפוסקים רבים נכנסו בכל מיני דרכים לחפש אפשרות התחמקות מלהפטיר ב"התשפוט" שביחזקאל כ"ב, כדי שלא לזלזל בכבוד ירושלם כדבר הנובע מהרגשה נפשית ויחס מיוחד. עכ"ד. על כך מעיר רש"י ("מוריה" הנ"ל). דברים אלה הם פליטת קולמוס. ואכמ"ל. די אם נזכיר שבסדר ההפטרות של הרמב"ם נמצאת לא רק הפטרת "התשפוט" בפרי 'אחרי' אלא אפילו הפטרת "הודע את ירושלים את תועבותיה" בפרי-שמות, והיא נהוגה כיום אצל התימנים והבבלים (ע"ש בלוח). רש"י גם מגמק את "הבריחה" מהפטי "הודע את ירושלם" ודומותיה ב"איתדבקות רוחא ברוחא", והא לך לשונו (ב, ג): שמעתי מידיד, שגדון שלנו דומה לדין אכילת לב. הרמב"ם פוסק (מאכא"ס ו, ו) שאם קרעו ומלחו כדין מותר לבשלו וכך נפסק להלכה גם בשו"ע יו"ד (עב, א) ובנו"כ, וגם מדייקים שמותר לבשלו עם שאר בשר. ובכל זאת יש נמנעים מלאכלו. ולא רק מהטעם שהוא אחד מחמשת הדברים המשכחים את הלימוד, (הוריות יג:), אלא, מטעמו של האר"י הקדוש, "שהאוכל לב, מתקשר ע"י האכילה הזאת עם הנפש הבהמית". וכך לענין קריאת "התשפוט" חוששים שנפש הקורא הפטרה זו, מתקשרת עם שורש נשמתו של אותו מאן-זהו, שקרא לפני ר' אליעזר והוא הקפיד ואמר עליו את דבריו הקשים והחריפים...

ה. פטויות המדפיסים בחומשים הרגילים.

בחומשים אחדים נדפס בסוף פרי אחרי: הפטרת פרשת אחרי הפטרת "כבני כושיים", והמדפיסים מעירים (שהיא) כאשר העלה הלבוש בסיי תצ"ג, ואף כשהן מחוברות מפטירין אותה, ויש מהפכין וקורין כש'אחרי' ו'קדושים' נפרדות "התשפוט" ב'אחרי' ו"כבני כושיים" ב'קדושים'. ע"כ תוכן הנוסח בחומשים אחדים. לפי המבואר מעלה, באמת צ"ל כך: הפטרת פרי 'אחרי' היא "כבני כושיים" כאשר העלה הלבוש סיי תצ"ג. וכשהן מחוברות מפטירין אותה, כן העלו לרב חפוסקים, וחולקים בפרט זה על הלבוש. ויש מהפכין וקורין כש'אחרי' ו'קדושים' נפרדות "התשפוט" ב'אחרי' ו"כבני כושיים" ב'קדושים', כדעת ח"א בהקדמת

תתמ הפטרות "אחרי" ו"קדושים" בקביעות זח"ג "דבר בעתו"

המנהגים לרי"א טירנא ולקט יושר וי"א שמביא הלבוש, ושהוא עצמו חולק עליהם. מחברים ומדפיסים רבים העירו על שיבושים שונים בהערות מדפיסי החומשים בנוגע להפטרות אלו. נציין אחדים מהם:

ב"מנהגות וורמייזא" (לר' יהודה ליוא קירכום) מובא (בסדר ההפטרות עמ' רצ"ז): מתי שתי הפרשיות מחוברות מפטירין בשל שניה ואם נפרדות זמ"ז, מפטירים בפרי 'אחרי' "חלא כבני כושיים", ובפרי 'קדושים' "ויהי דבר ה' אלי לאמר. ואתה בן אדם" (= "התשפוט"). ואם הוא (= שבת פרי אחרי) ער"ח, אומי "ויאמר לו יהונתן "מחר חדש", ובפרי 'קדושים' אומי "חלא כבני כושיים", אבל אני יודע למה, כי מימים קדמונים אין נוהגים כן, אלא היו אומי בפרי 'קדושים' "ויהי דבר ה' אלי לאמר. ואתה בן אדם". ויש סומכין על האשל הגדול האלוף המופלא והגאון גיסי מוהר"ר יצחק אוי ז"ל שהיה כתוב במרדכי שלו כן, על-כן הולכים אחריו ונוהגים כן, אבל אני מסכים לשנות המנהג, כי המנהג הוא תורה, כי מימים קדמונים אינם נוהגים כן. אלא היו אומרים "ויהי דבר ה' אלי לאמר". ופה ק"ק וורמיישא, עולמית אין אומרים, "ויהי דבר ה' אלי לאמר. בן אדם, דבר את זקני ישראל" (= "חלדורש").

זו היתה גם מסקנת ר' יוזפא שמש ב"מנהגים דק"ק וורמיישא", אשר לו: אחרי מות... בשנת תכ"א היה פלפול בין הלומדים, אם אומי על 'אחרי מות', כשהן נפרדים 'אחרי' ו'קדושים' אם אומרים בשבת 'אחרי מות' "התשפוט" או "חלא כבני כושיים", ופסקו שני הרבנים האב"ד דקהילתנו מוהר"ר [משה] שמשון נר"ו [בכרך] והאב"ד דק"ק בולדא מוהר"ר (משולם אליעזר) זוסמן (ברילין) נר"ו (שהיה אב"ד וורמיישא לפני מחותנו רמ"ש בכרך ואח"כ אב"ד סריר ופולדא), שהיה ביום ההוא פה בקהילתנו לומר "חלא כבני כושיים" ולא "התשפוט" וא"א "התשפוט" על 'אחרי מות' לעולם ומפטירין "חלא כבני כושיים", אכן כשהם נפרדים אומי "התשפוט" על 'קדושים', הגם שנדפס בהפך, בטעות נדפס כן". עכ"ל. וכבר הבאנו שרי"ל קירכום סבור שמפטירים "התשפוט" גם במחוברות.

וז"ל "עתים לבינה" (וארשא תרמ"ט), מאמר טו, קביעות ניסן, סעיף זי (ובהערה): "הפטרות "ואתה בן-אדם" היא הפטרת 'קדושים' מטעם שכל מה שזכר בהפטרה זו נזכר מענין זה בפרי 'קדושים', כגון "אב ואם חקלו", ובפרי "איש אמו ואביו תיראו"; "ואת שבתותי חללת" ובפרי "ואת שבתותי תשמורו" וכו'. הפטרה זו נכתבה ברוב החומשים אחר פרי 'אחרי', אשר לאמת היא הפטרת פרי 'קדושים' מהטעם הנ"ל, וכן מסקי הרמ"א והמנהגים שהפטרות "חלא כבני כושיים" היא הפטרת פרי 'אחרי' (אם הן מופרדות, ואם לא חלה פרי 'אחרי' בשבת

"דבר בעתו" הפטרות "אחרי" ו"קדושים" בקביעות זח"ג תתמא

הגדול) והפטרות "ואתה בן - אדם" היא הפטרת פרי "קדושים" מהטעם הנ"ל, ואם 'אחרי' ו'קדושים' מחוברות מפטירים ב"הלא כבני כושיים"...

ב"סדר ההפטרות", פפד"מ 1896 (תרנ"ו) (למשל, ויש עוד כמו כן): אחרי פרי 'אחרי' מוצבת הפטי 'התשפוט', ומוער בלשי זו: (זו) הפטי 'אחרי' כמני האשכנזי, ויש מפטירים אותה בסדר 'קדושים'. ובק"ק פפד"מ מפטירים "הלא כבני כושיים" דלקמן לעולם בפרי 'אחרי' ובפרי 'קדושים' מפטירים זה "ויהי דבר ה'" (התשפוט) ואם נדחית הפטי "הלא כבני כושיים" מפרי 'אחרי' בשביל "מחר חדש", אז מפטירין "הלא כבני" בפרי 'קדושים' ע"כ. ואחרי פרי 'קדושים' מוצבת הפטי "הלא כבני" עם ההערה הזו: (זו) הפטי 'קדושים' כמני האשכנזי ויש מפטירין אותה בסדר 'אחרי' עיי בלבוש החור סיי תצ"ג. ובק"ק פפד"מ זאת היא הפטרת 'אחרי' בין בנפרד בין במחובר, רק אם היא נדחית מפרי 'אחרי' בשביל "מחר חדש" אז מפטירין אותה לפרי 'קדושים' ונדחית הפטרת "ואתה בן אדם" (התשפוט) לגמרי. ע"כ.

נוסיף גם השערה משלנו: כדי להקל על ציבור הרגילים להפטיר במחברות את ההפטרה השניה, הדפיסו את "הלא כבני כושיים" ב'קדושים' והציבו את "התשפוט" ב'אחרי', כי אם יארע שיצטרכו להזיז ההפטרה, מוטב כי יעשו כן בשנה נדירה כשנתנו זו, בה ימירו ההפטרות זו בזו, ואל ימירו ההפטרה בכל השנים המעוברות האחרות, כך שיצטרכו להכריז ברוב השנים, שהכל ידעו שאין מפטירים "התשפוט" כמודפס כאן ב'קדושים' (שנקראת שניה) אלא ב"הלא כבני" שנדפסה ב'אחרי' שנקראה ראשונה. הצעתי ההשערה באזני נבונים, וקלסוה.

להשערה זו ישנם תימוכין בחומשים אחדים (ווארשא תרמ"ה, למשל) בהם לא נדפסה ההערה המפורסמה עליה עמדנו בפתח סימן זה, אלא "התשפוט" לאחרי' (בלא הערה!) ו"הלא כבני" ל'קדושים' ולפני האחרונה נוסף בלשון זו: כש'אחרי' ו'קדושים' מחוברות מפטירין "הלא כבני" הפטרה של 'אחרי מות' (!!!) אע"פ שבכ"מ שמחברות שתי פרשיות מפטירין הפטרת פרשה שניה, אבל מבואר בשו"ע בס"ס תכ"ח בהג"ה שמפטירים "הלא כבני כושיים" והכי נקטינן". דומני שהסברים מיותרים. דוגמה קיצונית יותר קיימת בחומשים אחרים (למשל: תורה תמימה) ב'אחרי' הוצבה הפטרת "התשפוט" עם הערה בלשון זו (!!!) מפטירין "הלא כבני כושיים", הגם שהיא כתובה בפרי 'קדושים' (וכן אכן נדפס שם), מ"מ משמעות הרמ"א ס"ס תכ"ח שהיא הפטרת 'אחרי'.

פ. חפולמוס לדורותיו: חשנים תרס"ב, תרע"ט.

אין לנו עדויות מפורטות וישירות על שנים אלו, ברם, מדברי הגרנ"א

תתמב הפטרות "אחרי" ו"קדושים" בקביעות זח"ג "דבר בעתו"

סוקצינסקי שליט"א (בפנייתו לציבור משנת תש"ג מצולמת כאן) עולה שלקראת הדפסת ה"לוח לארץ ישראל" לשנת תרע"ט בירר אביו הגרי"מ זצ"ל שבירושלם נקטו בשנת תרס"ב בשיטת (המיעוט) הנ"ל, להפטיר "התשפוט" ב'אחרי' ו"כבני כושיים" ב'קדושים' ולכאורה כן ינהגו גם בשנת תרע"ט (לוחו הראשון הופיע אך בשנת תרס"ה) ולפי"ז כתב לנהוג כך בלוחו לשנת תרע"ט. אך למעשה פרצה מחלוקת משולשת באותה שנה בירושלם:

1) היו שאכן נהגו כבעלי קריאה ותיקים אלה, וככתוב בלוח, והטעים הגרש"ד שליט"א ("הנאמן" גליון לט) שיתכן שבירושלם הפטירו "התשפוט" בפרשת 'אחרי' לפי שכ"ה מני הספרדים, ולמרות שבפרי' קדושים יש להם הפטרה אחרת ("הלדרוש") העדיפו להיות מאוחדים לפחות בשבת אחת. יש לשער שהטעם הוא כיון שבתחילה התפללו האשכנזים אתם יחד, וכך נשאר מנהג זה ע"כ.

בביר"ה קמא תמה: בשנות תרע"ט ותש"ג קבע (הגרימ"ט) בלוחות, לפרשת 'אחרי' הפטרת "התשפוט" ולפרשת 'קדושים' הפטרת "חלא כבני כושיים" ולא העיר כלום במקור וטעם הדבר כדרכו בלוחות בדבר שיש בו דיון ובשנים מעוברות שבפרשת 'קדושים' קורים הפטרת מחר חודש או הפטרת ר"ח (והוא קרוב למחצית השנים - בשנות בש"ז גפ"ז בח"ה) קבע לפרשת 'אחרי' "חלא כבני כושיים" ואך כששתיהן פנויות קבע להקדים הפטרת "התשפוט" ל'אחרי' וכל זה ממש להיפך מן הקצה אל הקצה מכל פרטי ההלכות שנתבארו לעיל בס"ד (ע"ש) ע"פ כל הפוסקים. ונראה לענ"ד שנעלם ממנו לפי שעה שיש הלכות בהפטרות אחרי מות וקדושים, והעתיקן מסידורי ההפטרות שבחומשים וכדומה, כמו שאר הפטרות השנה, וב'אחרי' ו'קדושים' יש טעות בקצת חומשים כנ"ל, ולכן לא העיר כלום, שאילו היה מברר בזה שיש מנהג מיוחד בארץ ישראל לא היה נמנע מלהעיר כדרכו. חיזוק נוסף להנחתי שאין כאן ענין של "נידון" אלא של טעות, מצאתי בהגה' כת"י של אחד מראשי המדברים על "נידון" זה שבצעירותו הגיה בלוח תש"ג על הפטרת 'אחרי' "חלא כבני כושיים" וז"ל: **ההפטרה היא כדעת הרמב"ם, ולא ככל הפוסקים. עכ"ל.** ואך במשך הזמן נהפך אצלו ל"נידון". עכ"ד. לכאוי לפי נימוק הגרש"ד שליט"א מיושבות קושיותיו.

2) היו שנהגו כרמ"א, וכהכרעת המ"ב (והאחרונים): ב'אחרי' - "חלא כבני כושיים" - "התשפוט".

3) היו שקראו פעמיים "חלא כבני כושיים". מנהג זה יש בו חדוש גדול ולא נזכר בשום מקור. לפיו דוחים לגמרי את הפטרת "התשפוט" הפטרה שנקבעה ע"י קדמונינו בסדר ההפטרות, נזכרת בספרי הפוסקים ונדפסה בכל החומשים. חדוש

"דבר בעתו" הפטרות "אחרי" ו"קדושים" בקביעות זח"ג תתמג

נוסף יש כאן - להפטיר אותה ההפטרה בשתי שבתות זו אחרי זו. יש רק מקרה אחד כזה, כשחל פורים בשבת (במוקפין) מפטירים "פקדתי", למרות שקראו הפטרה זו שבוע לפני כן בשבת "זכור".

שאלה לתבנן בעלי קורא ותיקין

אם קורין או כאילו פרש קורין הפטרה תשפוט - אם כפי אחרי או אם כפי קדושים בשבתות ש. אחרי וקדושים מתברר ספירת לכל חקוקה חל. ככני כושים, גם כשהן נפרדות וחל. אחרי שבת הגדול שספירין בה וקרבא - ספירין לקדושים בבני כושים, כמובן כשהן קדושים קריח או ריח אייר קורין כפי אחרי בבני כושים (מחשבות שכתבו הגר"א וקור' שהפטרה תשפוט נדחת כמו שאין ספירין בחורק ירושלם). ובל' תשאלה היא לשנה וחג (כשנחנו זו) כששתי הפטירות הללו פטירות להפטרות שלהן.

ותנה המדרכי (מגילה ע"ד) חורים. וחרי"א (הכ"ח) וחבי"ח וחמ"א ומח"ש ועד למ"ב (שם) - כתבו כולם שהפטרה אחרי בבני כושים והפטרה קדושים תשפוט. וכ"ח גם כלכוש (חגיגה) והוא חולק רק בנזק (למחברות). וכ"ח כמפרי. סגנון הקריאות שיהיו וסולתן הקריאות ופתי' בבל' ועוד וזלח ורמב"ם (סוף סדר תפילות) הוא שכתב הפטרה אחרי כזה - תשפוט, וחבי"א דקה זו כפי פתח וקולם ובחקן ישיב.

ויחי בשנה תרע"ט (שחיחה שנה וחג סדר האמור שלישיא בלוח דיני ומנהגי השנה הפטרה אחרי תשפוט. והפטרה קדושים בבני כושים, לא כנאמר בכח"פ הגדול - משום ששם סלי בעלי קורא ותיקין שמונה קרוב בירושלם לקרוא (כמ"ש תרמ"ב) תשפוט כאחרי. ותחי או מחלוקת דקות כמרכה כתי כנסיות שכארי. ומתם שקרא הפטרה בבני כושים כשתי הפטירות, מתם שקרא ככתוב בלוח וכתם שתפכו המור.

ובשנה זו תחשיג, שחל שוב (אחרי כ"ד שנה) שנה וחג, וסדרתי את הלוח קפ"ל חסר של אמריד שלישיא, וקבעתי את שתי הפטרות הללו כנרמם בלוח ותחשיג - תתקורר שוב חסיסה גדולה בין בעלי חקורא בירושלם וכארי. וח"ח אחר בעלי קורא ותיקין בשכונת ג' שלום ביפו כא ביותר לירושלם להתוכח קאיו קס אמריד שלישיא.

ופתח אני כזה בשם אמריד שלישיא לכל זקני בעלי קורא האשכנזים והספרדים, בבקשה ובשאלה שכל מי שיוזק מהספקל בענין זה בירושלם, כמובן כל מי שיוזק כיצר הפטרו בשנה תרמ"ב (שחיחה ג"כ וח"ג) בבתי המדרש של נאנני ירושלם תרשים ותחשיג, ותרכי ישיא ברכה ותרכי תחשים בעל שריח - ויחשיג, לתורם לאמריד שלישיא.

ואם יחבר שוין. זה מנהג ספקל תחשיג ע"י תחשיג ותיקין ואם לא - ידעו נא כל בעלי חקורא שכל ספקל שח קפ"ד תרמ"ב ויחשיג נא כלש לנחג כנרמם בלוח. וזו וקבעתי השנה.

לפי אהבה בוד' י"ם מנקצת ספקל

שאלת חפומבי
של הגרנא"ט שליט"א
(י"קול ישראל" פרי תרומה,
ז' באדר א' תשי"ג)

תתמוז הפטרות "אחרי" ו"קדושים" בקביעות זח"ג "דבר בעתו"

4) בק"ק חסידים (ר' מעלה אות ח') הפטירו ב'אחרי' "חלא כבני כושיים" וב'קדושים' "הלדרוש", היא "התשפוט" קמייתא, וכפי שכתבתי מעלה (סו"ס ו'), אפשר לומר כדרך נימוק הגרש"ד שליט"א למנהג הראשון, אך לאידך גיסא: בהפטרות 'קדושים' העדיפו להיות מאוחדים עם הספר' ולהפטיר "הלדרוש". אעיר שאם כי נימוק רש"ו (סו"ס ז') הוא סתם כך משום הרישום בחומשים, הרי יש לומר שטעמם ונימוקם הוא לפי מנהגם ללמוד בסדר "חק לישראל" דבר יום ביומו ובסדר ה"חק" נמצא לימוד הנביאים לפי "קדושים" בפסוקי הפטרת "הלדרוש" כשם שבפר' חומש 'דברים' (בחציו השני) נמצאים בו לימודים מהפטי האיטאליאנים, וגם ב"הלדרוש" מפטירים האיטאליאנים.

להגנת המנהג השלישי יצא ר"ש וינגרטן (א) הוא מוכיח בראיות שונות שאינו נוגד את ההלכה, "קריאת הפטרות אינה לא איסור ולא היתר, ומה שנוהגין נוהגין" (ספר הפרדס, א"ח סי' כ"ה): ועיקר תקנת חז"ל היתה "שיקרא בנביא מענין פרשת היום" (מחצית השקל, סי' תכ"ח סק"ט). שתי הפטרות "התשפוט" ו"חלא כבני" הן "מענין הפרשה", גם של 'אחרי' וגם של 'קדושים' אף הוא (א. ה) מעיד שתגרי"מ חרל"פ ז"ל (רב השכונה) אמר לו על הפטרת "התשפוט": "מנהגנו בירושלם לא לקרוא הפטרה זו". הוא מביא עדויות נוספות שלפיהן זהו מנהג ירושלם ונהוג היה בעבר בכל בתי הכנסת, ואפילו במנין חגרי"ש סלנט ז"ל נהגו כך (בשם ההצ"ר אפרים שמואל פפרמן-לרנר ז"ל). הציטוט המדויק ר' להלן סי' י'. רש"ו מביא הוכחות שאין זה דבר חדש לקרוא הפטרה זוה, הן בשבתות רחוקות זמ"ז (הנזכרות אצל הגמורהרש"ק זצ"ל) הן בשבת אחרי שבת כמו הפטרת "פקדתי" במוקפים בשבת זכור ובשבת שו"פ (ר' בלוח תשנ"ד). ואולי אין ראיה ממני ירושלם שנהגו כן בשעה"ד, ואף גם פה ינהגו כן, למנהגי ערים אחרות (מ*4).

על כך מעיר רש"ס (שם): ברור הוא שהיו בתי כנסת שנהגו כן, אך כדי לומר שזה מנהג ירושלם - יש להביא הוכחות חזקות יותר. חגרי"מ חרל"פ הזכיר רק שזהו "מנהגנו בירושלים" ואילו חרא"ש פפרמן "הוא עצמו לא היה נוכח שם (במנין הגרש"ס), כי הוא קרא בתורה בחצר שטרויס". לעומת זה - משיג רש"ס - קיימות הוכחות שמנהג זה לא היה קיים בכל ירושלם, ועכ"פ אין לראות בו דווקא "מנהג ירושלם". כשסדר חגרי"מ ט' בשנת תרע"ח את ה"לוח" לשנת תרע"ט, עברו 16 שנה משנת תרס"ב, ולפי עדות בנו "הרבה חקר אאמו"ר שליט"א על המנהג בירושלם... בנוגע להפטרות הללו". אילו המנהג הנזכר היה נהוג בכל ירושלם בודאי היה חגרי"מ מזכירו, גם אם דעתו לא היתה נוחה מכך, ובודאי שלא היה מתעלם לגמרי מקיומו אם נהגו כן אצל הגרש"ס שהיה חמיו - זקנו, כשכל כך הרבה

"דבר בעתו" הפטרות "אחרי" ו"קדושים" בקביעות זח"ג תתמה

פעמים מביא הוא ב"לוח" את המנהגים שהיו נהוגים בבית מדרשו. גם הגר"ז גרוסברג שליט"א בספרו "זר התורה" על הלכי קה"ת פ"י (ירושלם תשכ"ד) מביא את שתי הדעות הנ"ל בענין קריאת "התשפוט" ו"חלא כבני" למרות שהרב גרוסברג הוא יליד ירושלם ותושב העיר העתיקה בעבר, אין הוא מזכיר כלל את המנהג לקרוא פעמים "חלא כבני".

בנוסף לכל הנ"ל יוצא רש"ס לחלוק על מנהג זה גם מבחינה הלכתית (ר' ב"מוריה" הנ"ל). גם הגר' מאיר סטלביץ (אב"ד חסלויץ) זצ"ל מתנגד למנהג זה ("תבונה" י"א (לג) אב תשי"ג).

י. הפולמוס לדורותיו: השנים תש"ג, תש"ו.

כאמור, עקב המחלוקת הנ"ל שנתגלעה בירושלם, פנה הגר"א סוקצנינסקי שליט"א (במצוות אביו זצ"ל) בקול קורא שנתפרסם ב"קול ישראל" פ"י תרומה, ז' באדר א' תש"ג) ובה קריאה לכל היודע למסור מהו המנהג האמיתי והמקורי להפטיר בפרשיות אלו בשנה ההיא.

גם אני הקטן נהגתי כן בפרוס תשנ"ז וקיבלתי תשובות שונות, בכתב ובע"פ (המכתבים שבמלאמר זה סומנו בתוספת כוכב* להבדילם ממכתבי הלוח ה"רגילים" שמספריהם מופיעים במדור "שלי ושלכם - שלהם הוא") מ"א* כותב: זכורני שבשנת תשל"ג אמר לי ולנכד נוסף, סבי חר"ח ר' פינחס דוד קליין ז"ל, גובר בכולל שומרי החומות שבבתי אונגרים בירושלם, שהיה בעל קריאה מומחה ומפורסם: זכרו! השנה וכן בכל השנים חבאות נהגים לקרוא פעמיים את הפט' "חלא כבני כושיים" הן ב'אחרי' והן ב'קדושים' וזכור לו שכ"נ בביהכ"נ חורבת ריה"ח בעיר העתיקה.

רש"ו מתאר (א,ה): בשנת תש"ג התפללתי בביהכ"נ הגר"א שבשערי חסד במנין מרן הגר"מ חר"ל"פ זצ"ל. באתי בפרשת 'קדושים'. הרב רמז לי לבוא אליו ואמר לי.... חכיתי למי שהוא, שאוכל להטיל עליו שליחות. בעל הקריאה הקבוע חרב ר' חיים יהודה יעקבזון [זצ"ל] שרגיל לבוא בזמן, עדיין לא הגיע ואני משער מדוע. הוא חושש שיצטרך לקרוא הפטרת "התשפוט" המדברת בתועבות ירושלם. לכן הואילה ללכת אליו ולהגיד לו שמנהגנו בירושלם לא לקרוא בהפטרות זו. עשיתי כמצוותו, אבל לא מצאתי כבר את הרב יעקבזון בביתו, הוא הלך להתפלל כנראה לכותל המערבי. לכן קרא בתורה ובנביאים הרב ר' אפרים שמואל פפרמן-לרנר, שאחרי שקרא במנין ותיקין את הפטרת "חלא כבני כושיים" גם בפרשת 'קדושים', חזר עליה גם במנין של מרן הגר"מ חר"ל"פ זצ"ל.

הפטרות "אחרי" ו"קדושים" בקביעות זח"ג "דבר בעתו"

תתמו

שריה דבליצקי
בני-מק, רחוב חדשים 50
טל 6182649

מס' 108
זח"ג א"ת מל"ג

למען יקלל ה' מרדכי גנוט ג'טא

ג'טא וברכה.

לגבי שאלתו בעתון המודיע ומכתבו אלי, איך לקבוע הפטרות התשפ"ט - ובני.
בשנים קדמה הדא תשנ"ז, שהיא שנת זח"ג א' לאור כ"ב שנים, לאחרינה השנת תשנ"ח,
כל קראי מכתבו מהמודיע, חזרתי אחרינית ד"ג שנים, שאלתי דבר קרה בשנת
תשנ"ח, שגם היא היתה זח"ג א', שמכתב הסגנון זה פרסם אז הקול ישראל בחורף
(אומנם באותה שנה גופא של זח"ג לאור שהלוח כבר פרסם הוא לשנה קודמת דזח"ג)
באדבק אז כנראה החזר ל' ניסן אחרון טוקצ'נסקי. ג'טא דפקודת אלדיו בערמט
ז"ל באותו ניסן ובאותה שאלה בדוגמת כתר. מכתבו מאז מונה אזלי גזר מהצתון
מאז ותצטוו דהה דז. אומנם מש שם שהוא שואל גם איך נכח בפעמים
הקודמות רבני וגאונים הספרדים כבשריה ז"ל ואז, הוא תמוה, כי הספרדים
אין כל התלהבות דזה, ובדברי הפרה בס' תב"ח ז"ל, וכל זה לאמנה אשכנזים
אכל מנהגי בני דבאורי מות קרין בתשפ"ט וקדושים קרין בלדורט, ואם הם
מהקדמות קרין דמא' דסליק מ'נית דהוי בלדורט. ל"כ.
אנחנו דבירן, כי יש לי קושא זה תיק שלם ששם כלום ג'כ דמאמרי דניסן
שכתבת בהנאמן תשרי תש"ל, אך קשה לי כעת לאתר את התיק. ואכן אכתוב
ל' מהזכרון.
כנראה שבשנות תש"ג ותש"ד (שהיתה ג'כ זח"ג א') נהגו רובם בירושלים כדע
הלוח בתשפ"ט - דאמרי וכלא כדני - הקדושים. אומנם בשערי מסד שש
התפלגתי עררית ה'ים פק' מאמרי" תש"ג, דמנן בותיקין, אחר
כתבתי המודיע בקדמ קורא דטס ברב"ג הצדיק צוקד' ה' האמית' ט"ז
באשכולות מולר אפרים שמואל פראמן - ערר ז"ל שהיות ומ'מין הוא
פעמים כדני כו"ס"י, ובן עשה למעשה וכן דפנת תש"ו. ובמאמרי דג'ז
הג'ל"ז ל' עקד משה חרל"פ ז"ל נהג כן
ובמאמרי שמואל שכן הוא מנהג ירושלים.
בשנות תש"ג ותש"ד ביותי דדני דרך שמעתי שדירושלים דכמה
ובמה מקומות, אחד מהם דזכרון משה א"צ, פאון ל' יזראל יצק
פירר ג'יטא קראו ג'כ בשתי הפטרות כדני כו"ס"י. איך טעמו
שאר דתי "כנסיות שם, איני יודע.
כאן דדני דרך הוצק בשנת תש"ס כרוז מאמרי תלמידי מרן החצ"ח
ז"ל שלא לעשות כמו כלום אל בערמט (התשפ"ט - אמרי) אללא